

verbreiding van het christendom in Nederlands-Indië, Diss. Theologische Academie uitgaande van de Johannes Calvijnstichting, J.H. Kok, Kampen, ISBN 90-242-6583-5, 447 blz., f 76,00.

Het proefschrift biedt na een inleiding die de hele opzet toelicht, vier delen. Het eerste is een terreinverkenning. Daarin wordt in het kort de geschiedenis van het Nederlands Zendelinggenootschap tegen het midden van de negentiende eeuw weergegeven, gevolgd door een tekening van het zendingsveld Nederlands-Indië in dezelfde tijd. Daarna komt een hoofdstuk met een korte beschrijving van leven en karakter van Heldring. In het laatste hoofdstuk van het eerste deel komt Heldrings bemoeienis met de zending aan de orde. Het geheel telt ruim 50 bladzijden.

De hoofdmoot wordt gevormd door het tweede deel, ruim 200 bladzijden. Daarin gaat het vooral om de idee van de christen-werkman in dienst van de zending en haar verwerkelijking van die idee. Heldring had haar opgevat in zijn contacten met de Berlijnse zendingsfiguur Gossner, van wie hij zich echter bewust onderscheidde in zijn aanpak. Deze was bepaald door omstandigheden in Nederland: de nood van de armen in de economische crisis van 1845-1847, die hem de mogelijkheid deed overwegen om christen-werklieden in te schakelen bij de verbreiding van het evangelie. Kolonisatie en handel waren voor Heldring onmisbare bondgenoten van de zending. De opwekking, waarvan Heldring zelf een krachtig exponent en motivator was, leverde hem het potentieel, een geestelijke kracht, werkzaam in het leven van jonge en eenvoudige mensen. Zij hadden geen professionele opleiding nodig maar dienden eenvoudig hun christen-zijn te beleven. Daarvan zou naar zijn verwachting een sterke invloed uitgaan. In de Betuwe was Heldring zelf getuige geweest van een doorbraak in het geestelijke leven die hem vol beloften scheen voor heel de christenheid. De gedachte werd niet alleen schriftelijk uitgewerkt, zij werd na aanpassing ook omgezet in de praktijk.

Het derde deel (blz. 307-361) laat zien in welke verhouding Heldring stond tot de Utrechtse zendingsvereniging (1859-1876). Nadat het tot een breuk gekomen was met het Nederlands Zendelinggenootschap vanwege het daar heersende gebrek aan orthodoxie sloot hij zich bij de Utrechtse vereniging aan. Hij adviseerde inzake allerlei kwesties: werkterrein en andere beleidszaken.

In de slotbeschouwing brengt Reenders de motieven ter sprake die Heldring bewogen: godsdienstige maar ook politieke en culturele. De begeerte om zielen te winnen voor Christus door het kruis van Christus dreef hem. Maar ook de gedachte van het corpus christianum, een 'romantisch heimwee naar de tijd